

OVER "OALE BOORNSEN" 1

In de nog te verschijnen familiechroniek betreffende de familie Wegter worden diverse oale Boornsen besproken. Een deel van het onderzoeksverslag, lijkt ook voor onze lezers interessante details te bevatten.

De bewoners van 't Steertje.

Van de opa van mijn vrouw Will Wegter, dat is Johannes Wegter, bestaat een bidprentje. Hij is geboren op 24-2-1861 in Borne. Op het bidprentje staat een prachtige foto van 'n knappe, enigszins kalende man. Dat hij kleermaker en kastelein was en dat de naam van het café De Steern was (een nog bestaand pand in de Marktstraat) wist ik reeds van Will.

Johannes Wegter stond in aanzien. Dat blijkt o.a. uit het feit dat hij 30 jaar lid was van het kerkbestuur van de St. Stephanuskerk te Borne. Dus ging ik voor het stamboomonderzoek opgetogen naar het gemeentehuis van Borne met, wat mij later bleek, zijn prachtige archief. Archivaris G.P. ter Braak, wees me de weg en als ik die weg uit 't oog verloor, hielp hij me weer verder. De naam van de vrouw van Johannes Wegter was Johanna Maria Morselt. Het uitzoeken van deze tak leek me helemaal een makkie want Bornser kon het haast niet. De "tak van de Morselts" bleek zoals voorzien vrij eenvoudig. Maar Johannes Wegter bleek helemaal niet in Borne geboren, maar in Hengelo. Daar stond in akte 24 van het jaar 1861, dat zijn vader hem aangaf op de 25ste februari en dat hij geboren was op 20 februari 1861. Zijn vader droeg de naam Johannus Wegter en zijn moeder was Anna Maria Hoften.

†

Gedenk in Uwe gebeden de Ziel van
Zaliger, den Heer
JOHANNES WEGTER,
echtgenoot van Mevrouw
JOHANNA MARIA MORSELT.
Geboren te Borne, 24 Febr. 1861. Gedurende
de 39 jaren was hij een bijzonder trouw
en ijverig lid van het R. K. Kerkbestuur.
Voorziet van de H.H. Sacramenten der
Sterfenden overleden te Borne op Witten
Donderdag 13 April 1933 en den 18 d.a.v.
op het R. K. Kerkhof begraven.

In eenvoud en oprechtheid is hij zijn levensweg gegaan, in een heerlijk geloof zijn daden richtend op God zijn Schepper. Zo werd zijn sterfensuur het ogenblik, waarop hij zijn leven, lijden en zorgen mocht dragen voor Gods troon, om het loon der getrouwen te ontvangen.

Dierbare Echtgenote en kinderen, wij blijven verenigd in de gemeenschap der heiligen, als we volharder in de liefde van Christus. Wanneer we met Christus leven, kunnen wij ook in vrede met Christus sterven.

Lieve Jezus, wees hem niet een Rechter, maar een Zaligmaker. Amen.

†

In Uwe godvruchtige gebeden wordt aangevonden de Ziel van Zaliger, Mevrouw
JOHANNA MARIA MORSELT,
weduwe van den Heer
JOHANNES WEGTER.

Geboren te Borne 5 Nov. 1861, na voorzien te zijn van de H.H. Sacramenten der sterfenden, overleden te Hengelo 10 Juni 1941 en den 14 Juni d.a.v. begraven op het R. K. Kerkhof te Borne.

Zij was een sterke vrouw, wier waarde hoger is dan die van juwelen. (Spreeken 31, 20) Bedriegelijk is de bevaligheid en broos is de schoonheid, maar een vrouw die God vreest, blijft gebed. (Spr. 31, 30.)

Dierbare kinderen, ik was nog gaarne bij U gebleven, maar Gods wil zij geprezen. Ons aller dankbaarheid gaat uit naar U Moeder, voor al Uw liefde en toewijding aan ons allen geschonken.

Wij beloven Uw heerlijke lessen bij ons zelf en in onze kinderen te doen navolgen, en wij zullen U nooit vergeten in onze gebeden.

Heer, wees haar ziel genadig.

Het raadsel Wegter in 't Steertje

Gelukkig kon Ter Braak het huisnummer van de Steern in 1830 vinden, namelijk nr. 143. En daarmee kon ik in de Volkstelling van 1830 de bewoners van het huis vinden. Bovendien stond daarin hun leeftijd, beroep, gehuwd of ongehuwd en hun betrekking tot de hoofdbewoner, b.v. dienstmeisje of zo. In 1830 woonden in Borne in huis nr.143 (zie de huisnummers op bijgaande plattegrond)

Johannes Hendrikus Holtkamp	35 jr. geh. tapper (caféhouder)
Gesina Korf	43 jr. geh.
Jans	4 jr.
Gradus	3 jr. overleden*
Jan	1 jr.

(*overleden na 1830 en na de volgende Volkstelling in 1850 bijgeschreven).

Dus geen Wegter op 't Steerntje in 1830. Dan maar de Volkstelling van 1850 geraadpleegd. Toen woonden in het huis:

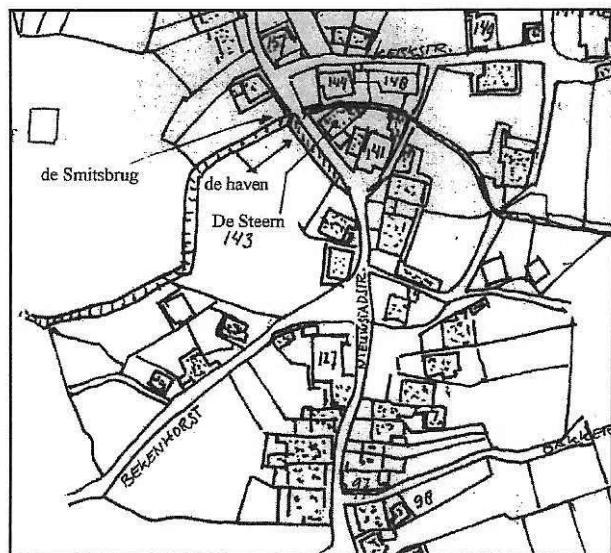
Hendrikus Wegter	49 jr. geh. tapper
Gesina Korf	63 jr. geh.
Jans	24 jr.
Jan	21 jr.

Aha, dus Hendrik Wegter was getrouwd met de weduwe van 't Steerntje. In hun huwelijksakte vind ik: 23 mei 1833 gehuwd in Borne. De bruidegom was 31 jaar, wever en zoon van *Frederik Wegter en Dina Oude Breuil, landbouweren te Hengelo*.

De bruid: Gijsberta(!) Korf, 46 jr. tapster, reeds 11 jaar wonende in deze gemeente en weduwe van Johannus Hendrikus Holtkamp.

Hoe kwam een 31-jarige jongeman er toe een 46-jarige weduwe met twee zoons van 7 en 4 jaar oud te huwen? Was zij zo aantrekkelijk? Was hij haar beste klant? Was zij zo'n goede partij? Had hij geen toekomst op de boerderij van zijn ouders?

Het huwelijk van Hendrik en Gesina bleef kinderloos.

Een deel van de dorpsplattegrond zoals deze er in de jaren rond 1860 moet hebben uitgezien. Het Steerntje is gelegen tegenover de haven, vlakbij de Smitsbrug in de tegenwoordige Marktstraat. Het pand staat er nog steeds, naast het voormalige café De Ster dat staat op de hoek van de Oude Kerkstraat.

Waar kwam Hendrik vandaan?

De Wegter blijkt een boerderij aan de Hengelose kant van Borne. Ik was daar al eens ooit met Will op bezoek geweest bij de laatste eigenaar Bennie Grimberg, wiens moeder Willemina Wegter heette. Dus op naar het

gemeentehuis van Hengelo voor een kijkje in het archief aldaar. Bij de Volkstelling in Hengelo in 1830 woonden op huisnr. 395:

Wegter, Frederik,	62,	geh. geb.	Weerselo
Bruelle, Berendina Olde,	66,	geh. „	Borne (let op de schrijfwijze)
Wegters, Jan,	30,	geh. „	Hengelo
Stoelers, Johanna, Maria,	26,	geh. „	Borne
Wegter, Hendrik,	28,	onbekend	Hengelo
Wegter, Johannus,	1,	verder onbekend	
Nappers, Gezina,	12,	verder onbekend	

Zo te zien de vader en moeder van Hendrik, zijn oudere broer Jan, schoonzus Johanna Maria, neefje Jan en een dienstmeisje Er werd bijna altijd getrouwd in de woonplaats van de bruid, dus voor de huwelijksakte van het jonge paar kijken we wel weer in Borne. Broer Jan was de opvolger op de boerderij, dus was er voor Hendrik geen toekomst op de boerderij, tenzij als hulp bij de werkzaamheden.

In Borne maar eens gezocht naar de huwelijksakte van broer Jan en Johanna Maria Stoelers. De Wegter lag ten oosten van Borne en 't Stoolhuis, waar Johanna geboren was, lag aan de

westkant van Borne en wel aan de rand van de Zenderense Es (nu industrieterrein waar aan de Ambachtstraat bouwbedrijf Oude Wolbers gevestigd is).

Lotgevallen van de bewoners van 't Steerntje.

In 1747 werd 't Steerntje, het café tegenover de toenmalige haven van Borne, bewoond door Arend Koekenberg en Swenneke. In 1752 kocht Everwijn van de Berg dit pand samen met alle vochtmaten, jenevermaten en tinnen mengelen. In 1762 nam Lubbert Beernink 't Steerntje over (Bron: Mw van Harten-Fransen).

Toen Johannes Holtkamp op 11-10-1821, op 26-jarige leeftijd, huwde met Gezina Korf uit Klein Driene, was hij eigenaar van dit schipperscafé, huis nr.143.

In 1830, het jaar van de Volkstelling kregen zij een zware klap te verduren; zoontje Gradus stierf op 5 juli 1830 slechts drie jaar oud. Een nog grotere klap kreeg Gezina door het overlijden van haar man op 28 december 1831 op 36-jarige leeftijd. Zij bleef dus over met twee zoons, 44 jaar oud dus te jong om alleen te blijven. Te druk ook. Het schipperscafé lag in het centrum van Borne tegenover de haven. Hier kwam handelswaar aan per schuit, vooral turf, de brandstof voor het hele dorp, en garens voor de thuiswevers.

Hoe vond Gezina een nieuwe man? Gelukkig woonde een zus van Gezina dichtbij, in de Kerkstraat op nr. 149. Zus Cornelia Korf was 2 jaar ouder en 2 jaar eerder dan Gezina gehuwd met Hendrik Hesselman, een Duitse kleermaker. Dit paar had 4 kinderen: Berendina geboren in 1821, Bernard in 1824, Frederik in 1826 en een baby Johannes nog geen jaar oud. Gezina hoefde maar over de Smitsbrug te lopen naast haar café, om de hoek de Kerkstraat in, in de richting van de Hervormde Kerk, voorbij het huis van dokter Schoemaker (huis nr. 144), langs het 't kleine huisje van wever Scholten en voorbij 't lange huis van Tusveld (de latere cichoreifabriek) tot aan de overkant het op een na laatste huis, net voor de kosterij.

Kon Cornelia haar troosten? Kende zij een geschikte man, iemand, die Jan kon vervangen ?

Het Steerntje zoals het tegenwoordig aan de Marktstraat te zien is.

De burenen van 't Steerntje, de Smid en de Dokter

Naast 't Steerntje, nr 143, was een smederij op nr.141. In een beetje duister verleden was de smidse eigendom van Wessels Hemmeler, die opgevolgd werd door zijn zoon Jan Wessels Hemmeler. Wessels, de tweede naam van Jan, is een vaders naam of patroniem.

Jan bleef met zus Katrien op de smidse, beiden ongehuwd. Hij verkocht de smederij aan Jannes Hofstee, onder voorwaarde, dat hij en Katrien konden blijven wonen en mee eten. Jan overleed op 21 aug. 1824 in huis nr 141.

Jannes Hofstee trouwde met Geertruy Schermbek uit Denekamp (naar later bleek van Duitse afkomst). De naam Katrien Hemmeler, zijn tante, treffen we in 1830 in het archief nog aan

als huisgenote op de smidse. Haar broer Jan Wessel, de eerdere smid was al overleden. Maar wat niet in de Volkstelling staat is dat smid Jannes Hofstee overleed op 17 februari 1830. Geertrui stond er alleen voor en het smidswerk was voor haar te zwaar. Konden de twee weduwen en buurvrouwen, Gesina en Geertrui, elkaar troosten?

Eerst was de smid overleden in februari 1830. Daarna overleed de kastelein in december 1831. Was Geertruy al zover over haar verdriet heen, dat ze buurvrouw Gesina kon steunen?

Aan de andere kant van het Steerntje, de hoek om, de Kerkstraat in, in het eerste huis op nr. 144, woonde dokter Johannus Bernardus Schoemaker. Zijn vader was de eerste arts in Borne, "heelmeeester ten plattelande", zoals ergens in een akte te lezen staat. De beide doktoren komen op familieakten van de Wegters enkele keren als getuigen voor. Prachtige verhalen over deze artsen staan in enkele boekjes (bron 1 en 2).

Henricus Antonius Schoemaker, de eerste dokter van dit geslacht in Borne, kwam uit Groenlo en was 12 jaar scheepsarts geweest en had de zeeslag bij de Doggersbank in 1781 meegemaakt. Hij vestigde zich in Borne aan de Juurenstraat, de latere Brinkstraat, tegenover herberg De Gouden Schaaf in huis nr. 11. Hij huwde in 1798 met Herminegild Kuijper uit het Stoolhuis, een buurmeisje van de latere Johanna Maria Stoelers, de bruid van Jan Wegter. Er woonden nl. twee families in het Stoldershuis.

Het dokterspaar kreeg 5 kinderen. De oudste was Johannes Bernardus, geboren 3 juni 1799. Hij ging in 1816 medicijnen studeren en kwam in 1820 als arts terug in Borne en nam de praktijk van zijn vader over. Hij trouwde op 27 februari 1829 met Maria Aleida Mulder en ging wonen aan de Kerkstraat op nr. 144. De jonge dokter hield een dagboek bij, naar aanleiding waarvan een boekje is gemaakt (bron 2).

Misschien was de pas gehuwde doktersvrouw wel te jong om de weduwen te troosten? Het gebeurde nog al eens dat de dokter zijn honorarium in natura moest aannemen omdat men niet in staat was te betalen. Ooit nam hij in 1862 graag zijn honorarium in natura aan. Een dochter van een boer uit Zenderen, een goed paardenfokker, was ernstig ziek. De boer was met haar al bij meerdere doktoren geweest, maar uiteindelijk kwamen ze bij dokter Schoemaker terecht. Deze onderzocht het meisje en dacht dat hij haar kon genezen, maar regelmatig de tocht van Zenderen naar Borne te moeten doormaken, zou haar geen goed doen. Daarom adviseerde hij haar tijdelijk in herberg De Halve Maan te laten logeren. De Halve Maan 5 huizen verder dan 't Steerntje aan het eind van de Nieuwstadstraat (thans Marktstraat; tot voor kort handelde Hasperhoven hier in radio's en televisies) aan de overkant op nr.163, was toen eigendom van herbergier J.A.Mulder, een oom van zijn vrouw.

De boer was opgelucht en beloofde de dokter het beste paard van stal, als het meisje zou genezen. Het meisje bleef er 6 weken logeren tijdens de behandeling en werd beter. Haar vader hield woord en kwam met de twee beste paarden voordraven. De dokter zocht er één uit. Om hem te testen reed hij ver weg. Hij zette flink er de draf in en reed naar Enschede. Daar aangekomen bleek de hele binnenstad in brand te staan. Het paard kreeg daar rust, maar de dokter, zoveel leed ziende, denk ik niet. Dat was op 7 mei 1862. (Wat we er nu nog van ondervinden is de last dat alle geboorte- en huwelijks-en overlijdensakten in Enschede van voor 1862 verbrand zijn).

Een huwelijk in 't Steerntje.

Johannus Wegter, opa van Will, waarmee we het verhaal begonnen, de laatste tapper en kleermaker in 't Steerntje, huwde op 21 juni 1899. Op de huwelijksakte staat, dat hij 28 jaar oud was en kleermaker, zoon van Johannus Wegter, oud 60 jaar, landbouwer te Hengelo en Anna Maria Hoften, oud 55 jaar. Hij was dus geen zoon of broer van Hendrik Wegter of zoon van Frederik en Berendina. Zeer waarschijnlijk zoon van een broer van Hendrik. Dat zette mij aan het zoeken.

De bruid is Johanna Maria Morselt, oud 27 jaar. Zij is, zo staat vermeld op de huwelijksakte, dochter van Franciscus Morselt, oud 68 jaar, timmerman en Anna Peters, oud 61 jaar. Frans was toen 68 jaar in 1889, dus omstreeks 1821 geboren en Anna rond 1828.

Johanna Maria was geboren 5 nov. 1861, bleek uit archiefgegevens. Een van de getuigen bij de geboorteaangifte was Jacobus (Jöapke) Andreas Schoemaker, broer van de dokter. Hij was rietmaker. Hij maakte de rietjes, waar de lange draden op een weefgetouw door werden geleid.

Ik vind het zeer bijzonder te kunnen vermelden dat dit het eerste bruidspaar was, dat in de nieuwe St. Stephanuskerk te Borne trouwde. Deze kerk is gebouwd in 1888/1889 net buiten wat toen de kom van Borne was en deze kerk werd daarom wel genoemd: de kerk in het "Veeld" (Bornse Veld). De bruiloft zal wel gevierd zijn in 't Steerntje. De getuigen zullen ook wel mee gefeest hebben. Dat waren: Antonie Morselt, broer van Frans, gehuwd met Susanna de kleindochter van Andries Overbeek. Hij was smid en had de schoenmakerij van zijn schoonvader Gerardus Overbeek tegenover Mösselboer verbouwd tot smederij. De andere getuigen waren Ernest Peters, broer van Anna, Johan Theodoor Fernekohl, kleermaker en Lambert ten Veldhuis, smid. Een volgende keer gaan we op zoek naar de achtergronden van de getuigen.

Richard van Goethem.

Bronnen.

1. B. Immerman en H. Ellenbroek. Borne en haar bewoners in vroegere jaren. Oldenzaal 1982.
2. Hans Leuverink e.a.. Jan. Bernard. Schoemaker, een Twentse heelmeester in de negentiende eeuw. Enschede 1999.

VERSTEDELIJKING

*Het dorp is van veel land beroofd
Toch bleef het wel zelfstandig
Men had dat bijna niet geloofd
Klein Borne, is dat handig?*

*Van land'lijk dorp veranderde
Het snel naar bijna stedig
't Bestuur echter meanderde
't Gemeentehuis haast ledig*

*Maar thans is er weer veel elan
De plannen zijn geweldig
Afwachtend 'burgers denken van:
"Zijn al die zaken geldig"?*

*Dat stads gedoe en het beslag
Op de laatste mooie dreven
Dat lijkt vooral een hard gelag
En soms ook overdreven.*

*Het samenwerken met de buur
Blijkt nodig voor de duiten
Toch zijn de druiven nu wat zuur
Naar 't dorpse kun je fluiten!*

GEMEENTE BORNE

Vrederik